

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ Кафедра

соціальних та економічних дисциплін факультету №2

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Філософія науки» обов'язкових
компонент освітньої програми третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти**

Галузь знань

08 Право

Спеціальність

081 Право

Науковий співробітник

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціальних та економічних дисциплін (протокол від 29.08.2023 р. № 7).

Розробники:

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету №2 ХНУВС, кандидат економічних наук, **Дядін Андрій Сергійович**

Рецензенти:

1. Доцент кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат філософських наук, доцент **Салтанов Микола В'ячеславович**
2. доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2 ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент **Головко Олександра Владиславівна**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва напрямку підготовки, спеціальності, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3,0 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем - 9	08 “Право”; 081 “Право” Науковий спіробітник	Навчальний курс - 1 Семестр – 1 Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 22; Семінарські заняття – 24; Практичні заняття – 0; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 44; Індивідуальні завдання: Реферати – 0.		Лекції Семінарські заняття Практичні заняття Лабораторні заняття Самостійна робота Індивідуальні завдання: Контрольна робота.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни “Філософія науки” – підвищення філософської культури та методичного рівня ад’юнктів. Сприяння поглибленому усвідомленню ними соціальних наслідків своєї наукової діяльності у галузі правознавства. Озброєння майбутніх науковців філософсько-методологічним інструментарієм.

Завдання дисципліни “Філософія науки” :

- ознайомити ад’юнктів зі світовими та вітчизняними здобутками в галузі філософії науки;
- опрацювати методологічні навички при розв’язанні дослідницьких проблем в галузі права;
- набути навички критичного мислення щодо існуючого знання та аргументації власної наукової позиції;
- розвинути науково-дослідницьку культуру майбутнього науковця.

Міждисциплінарні зв’язки: вивчення філософії науки спирається на міждисциплінарний зв’язок з курсами філософії, історії філософії, логіки, філософії права, соціології.

Очікувані результати навчання: в результаті вивчення даного курсу ад’юнкт повинен

знати:

- особливості науки як культурно-історичного феномену;
- головні етапи розвитку науки;
- специфіку та методи наукового пізнання;
- структуру та форми наукового знання;
- етичні аспекти науково-дослідницької діяльності.

вміти:

- користуватися філософською методологією наукового пізнання у обраних темах власних наукових досліджень;
- науково формулювати та аналізувати проблеми різного ступеня складності;
- пов'язувати власну наукову діяльність, творчі досягнення із загальним соціальним та культурним контекстом;
- добре орієнтуватись у вітчизняній та зарубіжній літературі з філософії науки.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Наука як феномен культури.

Поняття науки. Наука як пізнавальна діяльність та як специфічний тип знання. Наука як соціальний інститут.

Багатовимірність феномену науки і багатоаспектність його вивчення філософією.

Філософія науки: коло основних проблем.

Критерії науковості знання.

Призначення науки і вченого в суспільстві.

Функції науки в суспільстві.

Тема № 2. Головні етапи розвитку науки.

Преднаука як феномен традиційних культур та виникнення власне науки.

Наука античності.

Наука в епоху Середньовіччя.

Наука як сутнісне явище Нового часу. Роль Коперника і Галілея в утвердженні науки Нового часу.

Метафізичне обґрунтування наукового дослідження Декартом.

Некласичний та постнекласичний періоди розвитку науки.

Тема № 3. Специфіка наукового пізнання.

Пізнання. Природа і джерела пізнання, його можливості та межі.

Гносеологія: сутність, проблематика.

Сутність, структура та форми пізнавального процесу.

Агностицизм та його види. Концепції істини. Поняття практики. Структура практичної діяльності та її основні форми.

Специфічні риси наукового пізнання.

Проблема суб'єкта та об'єкта наукового пізнання.

Тема №4. Структура наукового знання.

Характеристика наукового знання. Основні засади наукового дослідження.

Емпіричний рівень наукового знання.

Теоретичний рівень наукового знання.

Загальнонаукові і загально логічні форми наукового знання.

Дисциплінарна структура науки. Класифікація наук.

Співвідношення природничо-наукового і гуманітарного знання.

Значення міждисциплінарних наукових досліджень.

Тема №5. Основні форми наукового знання..

Головні характеристики наукового факту і його місце в дослідженні.

Наукова проблема та її характерні риси.

Специфічні особливості наукових понять.

Зміст і значення наукової теорії.

Філософське поняття закону як форми наукового знання, його відмінність від законів природи, суспільства та права. Сутність наукового закону.

Роль гіпотези у науковому пізнанні.

Тема №6. Методи наукового пізнання.

Метод і методологія у науковому дослідженні. Наукові методи. Методологічні принципи як регулятиви наукової діяльності.

Загальнологічні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, узагальнення.

Емпіричні методи наукового пізнання: наукове спостереження, вимірювання, науковий експеримент.

Теоретичні методи: ідеалізація, уявний експеримент, аксіоматичний метод, формалізація, математичне моделювання, гіпотетико-дедуктивний метод.

Методологія науки і наукова раціональність.

Тема №7. Філософія науки як вчення про зміни наукового знання.

Поняття наукового прогресу. Чинники розвитку наукового знання.

Особливості методології наукового дослідження у Новий час.

Неопозитивізм (логічний емпіризм) і гіпотетико-дедуктивна модель наукового знання.

Концепція росту наукового знання К. Поппера.

Концепція конкуруючих «дослідницьких програм» І. Лакатоса.

Теорія наукових революцій Т. Куна.

«Методологічний анархізм» П. Файерабенда.

Тема №8. Наука в сучасному світі.

Наука як соціальний інститут. Особливості сучасної науки.

Процеси диференціації і інтеграції в розвитку сучасних наук. Спеціалізація сучасної науки.

Основні характеристики професії науковця.

Поняття наукового співтовариства, наукової школи.

Особливості наукової комунікації.

Наука і держава: проблеми взаємовідносин.

Тема №9. Етика науки.

Поняття наукового етосу.

Персональна етика вченого.

Проблеми етичного регулювання наукових досліджень.

Етичні правила і свобода наукового пошуку.

Етичні аспекти сучасної біотехнології та генної інженерії. Екологічна етика.

Проблема інтелектуальної власності в розвитку сучасних наукових досліджень.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 1								
Тема 1. Наука як феномен культури.	12	2	4			6		
Тема 2. Головні етапи розвитку науки.	12	4	4			4		
Тема 3. Специфіка наукового пізнання.	8	2	2			4		
Тема 4. Структура наукового знання.	10	2	2			6		
Тема 5. Основні форми наукового знання.	8	2	2			4		
Тема 6. Методи наукового пізнання.	12	4	4			4		
Тема 7. Філософія науки як вчення про зміни наукового знання.	10	2	2			6		
Тема 8. Наука в сучасному світі.	10	2	2			6		
Тема 9. Етика науки.	8	2	2			4		
Всього за семестр № 1:	90	22	24			44		екзамен

4.1.2. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література
	Тема № 1. Наука як феномен культури.	
	Природа науки.	[5, 9, 22, 30]
	Тема № 2. Головні етапи розвитку науки.	
	Які зміни в культурі Відродження та Нового часу сприяли появі експерименту як форми наукового пізнання?	[2, 10, 20, 39, 74]
	Тема № 3. Специфіка наукового пізнання.	
	Чи перетинаються між собою онтологічна та гносеологічна складові філософських засад науки?	[8, 33, 44, 47, 53]
	Тема № 4. Структура наукового знання	
	Проаналізуйте поняття наукової картини світу. Як вона виникає і з яких елементів складається?	[33, 39, 52, 70]
	.	
	Тема № 5. Основні форми наукового знання.	

	Які риси характеризують наукову проблему?	[27, 28, 30, 47, 65]
	Тема № 6. Методи наукового пізнання.	
	Яке значення мають у науці історичний та логічний методи дослідження?	[5, 56, 64, 66]
	Тема № 7. Філософія науки як вчення про зміни наукового знання.	
	Схарактеризуйте принципи верифікації та фальсифікації наукового знання. Визначте зміст методології фальсифікаціонізму.	[6, 39, 43, 44, 74]
	Тема № 8. Наука в сучасному світі.	
	Визначте специфіку науки як соціального інституту.	[36, 50, 57, 67, 70]
	Тема № 9. Етика науки.	
	На яких принципах ґрунтується етос науки, сформульований Мертоном? Проаналізуйте зміст кожного з них. Які інші морально-етичні норми є значущими для наукового співтовариства і чому?	[2, 57, 73, 76]

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Античний ідеал науки.
2. Основні методологічні підходи філософії Нового часу.
3. Марксистська методологія науки.
4. Основні методологічні настанови позитивізму.
5. Методологія неопозитивізму.
6. Методологічне значення ідей Тейяра де Шардена.
7. Особливості сучасної науки та перспективи розвитку науки в XXI столітті.
8. Ідеали науковості.
9. Наука як соціальний інститут.
10. Соціальна відповідальність вченого.
11. Методи емпіричного дослідження та особливості їх застосування у сучасній науці.
12. Методи теоретичного дослідження та їх використання в природничих науках.
13. Методи теоретичного дослідження та їх використання в соціально-гуманітарних науках.
14. Гіпотеза як важливий здобуток теоретичного пізнання.
15. Інтуїція та роль в науковому пізнанні.

5.1.2. Теми наукових робіт

1. Сучасна наукова картина світу.
2. Проблема детермінізму в сучасній науці та філософії.
3. Роль синергетики в побудові сучасної наукової картини світу.
4. Застосування синергетичної методології в соціально-гуманітарних дослідженнях.
5. Концепція “трьох світів” К. Поппера.
6. Критичний раціоналізм К. Поппера та його методологічне значення.
7. Соціальна філософія К. Поппера.
8. Методологічна концепція Т.Куна та її критичний аналіз.
9. Природа наукових революцій в концепції Ст. Тулміна.
10. Історія науки в працях І. Лакатоса.
11. Методологічний плюралізм П.Фейєрабенда.
12. Дослідження наукової революції XVI – XVII ст. в працях А.Койре.
13. Філософські аспекти сучасної екології.
14. Етика науки та сучасне природознавство.
15. Сучасні методологічні програми та їх застосування в біології.
16. Принцип глобального еволюціонізму в сучасному природознавстві.
17. Проблема методології в філософії історії Колінгвуда.
18. Основні методологічні принципи В. Дільтея.
19. Поняття «ідеальний тип» в методології М. Вебера.
20. Методологічні настанови герменевтики.
21. Проблема істини в соціально-гуманітарному пізнанні.

6. Методи навчання

Вивчення дисципліни “Філософія науки” передбачає проведення лекцій та семінарських занять з використанням мультимедійних презентацій, написання контрольних робіт, проведення веб-квесту, індивідуальні консультації з викладачем за темами курсу, а також наполегливу самостійну роботу, що включає підготовку рефератів або написання наукової роботи, виконання самостійних завдань.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Передумови наукових знань в стародавньому світі.
2. Класична наука.
3. Некласична наука.
4. Постнекласична наука.
5. Багатоманітність форм знання. Наукове і позанаукове знання.
6. Наукове знання як система, його особливості і структура.
7. Диференціація та інтеграція наук, взаємодія наук та їх методів.
8. Наука як соціальний інститут.
9. Етика науки. Професійна і соціальна відповідальність вченого.
10. Співвідношення філософії і науки. Предметна сфера філософії науки.
11. Етапи розвитку філософії науки (позитивізм, емпіриокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм).
12. Особливості філософії науки кінця XX- початку XXI століття. Математизація, теоретизація та діалектизація сучасної науки.
13. Прийоми і засоби емпіричного дослідження: опис, порівняння, вимірювання, спостереження, експеримент, аналіз, індукція.
14. Факт як найважливіший елемент емпіричного дослідження.

15. Структурні компоненти теоретичного пізнання: проблема, гіпотеза, теорія, закон.
16. Структура і функції наукової теорії.
17. Рівні мислення (розсудок, розум).
18. Основні форми мислення (поняття, судження, умовивід).
19. Закон як ключовий елемент наукової теорії. Класифікація законів.
20. Редукціонізм: його можливості і межі.
21. Синергетика: хаос в якості створюючого начала.
22. Просторово-часове буття та його відображення на основі філософських узагальнень неklasичної науки.
23. Раціональність як спосіб відношення людини до світу.
24. Історичні типи наукової раціональності: класичний, неklasичний, постнеklasичний.
25. Раціональність в когнітивних і соціальних системах.
26. Метод і методологія. Класифікація методів.
27. Функції філософії в науковому пізнанні.
28. Загальнонаукові методи і прийоми дослідження.
29. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії.
30. Методологічні принципи К. Поппера (Критичний раціоналізм).
31. Роль методології К. Поппера в дослідженні суспільства.
32. Методологічні принципи Т. Куна.
33. Традиції і новації в науці, наукові революції.
34. Методологічні принципи Ст. Тулміна.
35. Науково-дослідницька програма І. Лакатоса.
36. Епістемологія П.Фейєрабенда.
37. Філософська методологія та її застосування у сфері соціально-гуманітарного знання.
38. Подібність та відмінності наук про природу і наук про суспільство.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок ад'юнктом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі

навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Ад'юнкт, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт 10.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр} + \text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів (студентів, слухачів), залікових книжках. **Присутність ад'юнктів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо ад'юнкт не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт 10, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності ад'юнктів, становить - 50

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Ад'юнкт, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Ад'юнктам, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути

встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Ад'юнкти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Оцінка знань ад'юнктів з дисципліни “Філософія науки” передбачає кілька рівнів, кожний з яких має свої *критерії*.

1. Репродуктивний рівень передбачає знання слухачем учбового матеріалу та вміння його відтворити; відповідає задовільній оцінці.

2. Алгоритмічний рівень крім вмінь репродуктивного рівня вимагає також вміння використовувати отримані знання для вирішення стандартних завдань та вправ; відповідає оцінці “добре”.

3. Творчий рівень – це не тільки рівень знання основного матеріалу та вирішення стандартних завдань, але й аналіз реальних філософсько-наукових проблем, що стоять перед наукою й науковцями, відповідає оцінці “відмінно”.

Вимоги до здобувачів вищої освіти щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Підготувати реферат або наукову роботу, підготувати завдання з самостійної роботи

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90–100	Відмінно (“зараховано”)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82–89	Добре (“зараховано”)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
75–81		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
68–74	Задовільно (“зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.

60–67		Е	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35–59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–34		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Будко В.В. Философия науки. Учебное пособие. Харьков: Консум, 2005, - 268 с.
2. Добронравова І.С., Сидоренко Л.І. Філософія та методологія науки. Підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008, -223 с.
3. История и философия науки: учебное пособие. Под общ.ред. Н.В. Бряник, О.Н. Томюк, Е.П. М-во образ. и науки Р.Ф., Уральский федеральный ун-т. Екатеринбург: изд-во Урал.ун-та, 2014, - 288 с.
4. Никитина Е.А. Философия науки (основные проблемы). Уч. пособие. М.: Московский технологический университет, 2016, - 136 с.
5. Ратніков В.С. Основи філософії науки і філософії техніки. Навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2012, - 291 с.
6. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки : підруч. затв. МОНМСУ, Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012, - 367 с.
7. Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада. Уч. хрестоматия. – М.: Логос, 1996. – 400 с.
8. Степин В.С. Философия науки. Общие проблемы: учебник для аспирантов. М.: Гардарики, 2006, -384 с.
9. Штанько В.И. Философия и методология науки. Уч. пособие для аспирантов и магистров естественнонаучных и технических вузов. Харьков: ХНУРЭ, 2002, - 292 с.

Допоміжна

10. Автономова Н. С. Рассудок, разум, рациональность / Автономова Н. С. – М. : Наука, 1988. – 131 с.
11. Александров А. Д. Проблемы науки и позиция ученого / Александров А. Д. – Л. : Наука, 1988. – 510 с.
12. Амосов Н. М. Разум, человек, общество, будущее / Амосов Н. М. – К. : Байда, 1994. – 186 с.
13. Арнольд В. И. Теория катастроф / Арнольд В. И. – М. : Наука, 1990. – 126 с.
14. Аронов Р. А. Две точки зрения на природу физической реальности // Философские науки – 1991. – № 6. – С. 178 – 189.

15. Аршинов В. И. Синергетика конвергирует со сложностью // Вопросы философии. – 2011. – № 4, С. 73 – 83.
16. Бажан В. В., Дышлевый П. С., Лукьянец В. С. Диалектический материализм и проблема реальности в современной физике. – К. : Наукова думка, 1974. – 352 с.
17. Бальцер В., Снид Д. Новый структурализм // Философская и социологическая мысль. – К. – 1989. – № 9, С. 50 – 60; № 10, С. 85 – 98.
18. Барашенков В. С. Существуют ли границы науки? / Барашенков В. С. М. : Мысль, 1982. – 208 с.
19. Бесконечность и Вселенная (ред. В. В. Казютинский и др.). – М. :Мысль, 1969. – 325 с.
20. Борн М. Эксперимент и теория // Борн М. Физика в жизни моего поколения. – М., 1963. – 318 с.
21. Бургин М. С., Кузнецов В. И. Номологические структуры научных теорий. – К. : Наукова думка, 1993. – 222 с.
22. Быстрицкий Е. К. Научное познание и проблема понимания / Быстрицкий Е. К. – К. : Наукова думка, 1986. – 134 с.
23. Волков Г. Н. Социология науки / Волков Г. Н. – М. : Политиздат, 1968. – 328 с.
24. Вселенная, астрономия, философия (ред. Д. Я. Мартынов). – М. :МГУ, 1988. – 192 с.
25. Гемпель К. Функции общих законов в истории // Вопросы философии. – 1998. – № 10. – С. 88 – 98.
26. Гинзбург В. Л. Разум и вера. Замечания в связи с энцикликой папы Иоана Павла II // Вестник РАН. – 1999. – № 6. – С. 546 – 552.
27. Диалектика и научное мышление (ред. А. А. Аверьянов). – М. :Наука, 1988. – 208 с.
28. Диалектика познания: Компоненты, аспекты, уровни. – Л. : ЛГУ, 1983. – 168 с.
29. Диалектика фундаментального и прикладного (ред. М. И. Панов, Е. Ф. Солопов). – М. : Наука, 1989. – 334 с.
30. Добров Г. М. Наука о науке / Добров Г. М. – К. : Наукова думка, 1966. – 271 с.
31. Добронравова И. С. Синергетика: Становление нелинейного стиля мышления / Добронравова И. С. – Киев : Либідь, 1990. – 150 с.
32. Дынич В. И. и др. Вненаучное знание и современный кризис научного мировоззрения // Вопросы философии. – 1994. – № 12. – С. 122 – 134.
33. Дышлевый П. И., Яценко Л. В. Что такое общая картина мира. – М. Знание, 1984. – 64 с.
34. Дышлевый П. С., Найдыш В. М. Материалистическая диалектика и проблема научных революций. – К. : Наукова думка, 1981. – 263 с.
35. Жоль К. К., Мережинская Е. Ю. Наука. Религия. Общество. – К. :Политиздат, 1986. – 159 с.
36. Жоль К. К.,Сиволоб Ю. В. Информация, общественные науки, управление. (Философско-экономический анализ). – К., 1991. – 320 с.
37. Заблуждающийся разум? Многообразие вненаучного знания (ред.И. Т. Касавин). – М. : Политиздат, 1990. – 464 с.
38. Загадка человеческого понимания (ред. А.А. Яковлев). – М. :Политиздат, 1991. – 352 с.
39. Зотов А. Ф. Научная рациональность: история, современность, перспективы // Вопросы философии. – 2011. – № 5, С. 5 – 17.
40. Иванов В. В. Методология исторической науки. – М. : Высшая школа, 1985. – 168 с.
41. Иванов В. В. Чет и нечет. Асимметрия мозга и знаковых систем. – М. : Сов. радио, 1978. – 184 с.
42. Иванов К. П. Агрессивная лженаука // Вестник РАН. – 2002. – № 1. – 30с.
43. Исторические типы рациональности. – М. : ИФ РАН, 1995. – Т.1 – 350 с. ; т.2 – 320 с.
44. Йолон П. Ф., Крымский С. Б. Парахонский Б. А. Рациональность в науке и культуре. – Киев: Наукова думка, 1989. – 288 с.
45. Казютинский В. В., Балашов Ю. В. Антропный принцип. История и Кирсанов В. С. Научная революция XVII века / Кирсанов В. С.– М. :Наука, 1987. – 343 с.

46. Клонирование человека // Человек. – 1998. – № 3. – С. 23 – 24. Князев В. Н. Человек и технология / Князев В. Н. – К. : Лыбидь, 1990. – 175 с.
47. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки / Копнин П. В. – М. : Мысль, 1974. – 568 с.
48. Костюк В. Н. Методология научного исследования / Костюк В. Н. – К. – Одесса : Вища школа, 1976. – 179 с.
49. Кримский С. Б. Научные знание и принципы его трансформации / Кримский С. Б. – Киев : Наукова думка, 1974. – 208 с.
50. Крымский С. Б. Фактор культуры в мире науки // Философия, естествознание, социальное развитие. – М. : Наука, 1989. – С. 6 – 18.
51. Кузнецов В. И., Бургин М. С. Наукова теорія і її підсистеми // Філософ.думка. – 1987. – № 5. – С. 34 – 46.
52. Курдюмов С. П., Малинецкий Г. Г. Синергетика – теория самоорганизации: идеи, методы, перспективы. – М. : Знание, 1983. – 64 с.
53. Лазарев Ф. В., Лебедев С. А. Проблема истины в социально-гуманитарных науках : интервальный подход // Вопросы философии. – 2005. – № 10. – С. 95 – 116.
54. Лебедев С. А. Структура научного знания // Философские науки. – 2005. – № 10,11.
55. Лебедев С. А. Уровни научного знания // Вопросы философии. – 2010. – № 1, С. 62 – 75.
56. Левин Г. Д. Три взгляда на природу теоретического и эмпирического знания // Вопросы философии. – 2011. – № 2, С. 104 – 114.
57. Мамчур Е. А. Образы науки в современной культуре / Мамчур Е. А. – М. : Канон+, 2008. – 400 с.
58. Мамчур Е. А. Фундаментальная наука и современные технологии // Вопросы философии. – 2011. – № 3. – С. 80 – 89.
59. Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання / Марчук М. Г. – Чернівці :Рута, 2001. – 319 с.
60. Мелков Ю. А. Факт в постнеклассической науке / Мелков Ю. А. – К. : ПАРАПАН, 2004. – 232 с.
61. Метлов В. И. Основания научного знания как проблема философии и методологии науки / Метлов В. И. – М. : Наука, 1987. – 143 с.
62. Микешина Л. А. Философия познания / Микешина Л. А. – М. : Прогресс-Традиция, 2002. – 624 с.
63. Наука и культура (ред. В. Ж. Келле). – М. : Наука, 1984. – 336 с.
64. Новосёлов М. М. Абстракция и логика объяснения // Вопросы философии. – 2009. – № 1, С. 75 – 87.
65. Печёнкин А. А. Обоснование научной теории. Классика и современность / Печенкин А. А. – М. : Наука, 1991. – 184 с.
66. Понимание как логико-гносеологическая проблема (ред. М. В. Попович). – К. : Наукова думка, 1982. – 272 с.
67. Попович М. В. Раціональність і виміри людського буття / Попович М. В. – К. : Сфера, 1997. – 290 с.
68. Порус В. Н. Системный смысл понятия «научная рациональность» // Философская и социологическая мысль.// ФСМ, – 1992. – №№ 1,2. – 191 с.
69. Розов М. А. О соотношении естественнонаучного и гуманитарного познания (проблема методологического изоморфизма) // Наукоеведение. – 2000. – № 4. – С. 141 – 166.
70. Садовничий В. А. Знание и мудрость в глобализирующемся мире // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 3 – 15.
71. Сачков Ю. В. Полифункциональность науки // Вопросы философии.– 1995. – № 11. – С. 47 – 57.
72. Уемов А.И. Системные аспекты философского знания / Уемов А. И. Одесса : Негоциант, 2000. – 160 с.
73. Фролов И. Т., Юдин Б. Г. Этика науки. Проблемы и дискуссии. – М. :Политиздат, 1986. – 399 с.

74. Хазен А. М. О возможном и невозможном в науке или где границы моделирования интеллекта / Хазен А. М. – М. : Наука, 1988. – 404 с.
75. Хакен Г. Синергетика / Хакен Г. – М. : Мир, 1980. – 455 с.
76. Шашкова Л. О. Діалог науки і релігії в культурно-історичному контексті / Шашкова Л. О. – К. : Грамота, 2008. – 328 с.

9.3. Інформаційні ресурси

1. <http://www.ebooks.znu.edu.ua/>
2. <http://www.philosophy.onu.edu.ua/>